

# НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ І НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН – УМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

**Опара Н.М.**

*к.с.-г.н., доцент кафедри безпека життєдіяльності.  
Полтавська державна аграрна академія  
м. Полтава*

Вже понад як більше року весь світ і наша країна також потерпають від пандемії COVID-19.

За цей час в світі, захворіло 130326822, одужало 99275667, померло 2858306.

Майже щодня ми чуємо, бачимо і читаємо у засобах масової інформації, що та чи інша держава запровадила у себе на території режим надзвичайної ситуації чи надзвичайного стану. Як же зорієнтуватися у цих двох поняттях, які заборони діють під час запровадження цих режимів?

Зазвичай в країні спочатку запроваджується режим надзвичайної ситуації, а вже наступним кроком влади стає запровадження режиму надзвичайного стану.

В повсякденному житті запровадження цих режимів може вплинути на роботу організацій, підприємств, установ, а також на життя громадян. Ще 25 березня 2020 року під час запровадження режиму надзвичайної ситуації в нашій країні прем'єр-міністр Денис Шмигаль у зверненні до громадян країни підкреслив, що цей режим не порушує конституційні права та не ставить хрест на економіці. «Це просто збільшення наших спільних обов'язків для подолання епідемії», - зазначав урядовець.

В Кодексі цивільного захисту України дається визначення поняття «надзвичайна ситуація». Там сказано, що під час надзвичайної ситуації не порушуються конституційні права громадян, хоча дещо обмежують їх.

За класифікацією усі надзвичайні ситуації поділяються на наступні:

- загальнодержавні;
- регіональні;
- місцеві;
- об'єктові.

Коли в країні вводиться надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня, це означає, що країна знаходиться на порозі надзвичайного стану і можливого запровадження комендантської години.

В історії багатьох країн світу є випадки, коли через збройні конфлікти, масові заворушення, стихійні лиха виникає потреба тимчасового обмеження окремих прав і свобод громадян.

Незалежно від форми державного правління надзвичайний стан запроваджують лише за наявності реальної загрози безпеці громадян або конституційному ладу, усунути яку в інший спосіб неможливо.

Кожна країна на своїй території вживає власних заходів, однак для уникнення зловживання владою світова спільнота повинна куруватися відповідними міжнародними нормами.

До важливих нормативно-правових актів (НПА), які стосуються встановлення адміністративно-правових режимів, належить Конвенція з прав людини і основних свобод та Міжнародний пакт про громадські і політичні права. У відповідності з міжнародними угодами держави, запроваджуючи надзвичайний стан мають дотримуватися наступних принципів:

1. Тимчасовість.
2. Виняткова загроза.
3. Проголошення.
4. Інформування.
5. Адекватність.
6. Законність.
7. Недоторканність основних громадянських прав.

Права людини, які не можуть бути обмежені за жодних обставин:

1. Заборона катувань.
2. Право на життя.
3. Право на судове розслідування.
4. Свобода думки, совісті та віросповідання.
5. Свобода від застосування закону *post facto* і право на інші юридичні гарантії.
6. Свобод від рабства.

Надзвичайний стан в Україні або в окремих її місцевостях запроваджують указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою (ВР) протягом двох днів з моменту звернення Президента. Надзвичайний стан (НС) в Україні може бути введено на строк не більше 30 діб і не більше 60 діб в окремих місцевостях. За потреби надзвичайний стан може подовжити Президент, але не більш ніж на 30 діб. Указ Президента про подовження дії надзвичайного стану набирає чинності після затвердження Верховною Радою. Щодо запровадження і введення комендантської години, то це може відбутися тільки при запровадженні режиму надзвичайного стану.

Розглянемо основні відмінності між надзвичайною ситуацією та надзвичайним станом.

**НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ** (Кодекс цивільного захисту України) - це обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призведе (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і потерпілих, завдання значних матеріальних збитків, а також до

неможливості проживання населення та такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Режим надзвичайної ситуації вводиться за рішенням Кабінету Міністрів, місцевих державних адміністрацій. Причинами введення надзвичайної ситуації можуть бути аварія, епідемія, катастрофа, пожежа, стихійне лихо чи інші небезпечні події, які призвели чи можуть призвести до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і потерпілих, завдання значних матеріальних збитків, до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Режим надзвичайної ситуації не призводить до обмеження конституційних прав і свобод громадян, не передбачає втручання держави в діяльність приватних компаній, а лише консолідує зусилля для подолання загрози, посилює координацію всіх служб, центральних та місцевих органів влади, залучених для протидії поширенню на сьогоднішній день коронавірусу; мобілізує усі органи державної влади для запобігання надзвичайної ситуації чи подолання її наслідків.

Під час режиму надзвичайної ситуації не діють такі обмеження та заборони як під час надзвичайного стану.

Однак під час надзвичайної ситуації влада має забезпечувати умови для життя і здоров'я населення: вода, продукти харчування, предмети першої необхідності, ліки, комунальні послуги, транспорт.

Законодавство не визначає граничних термінів для встановлення режиму надзвичайної ситуації. Під час епідемії режим надзвичайної ситуації може передбачити:

1. Забезпечення громадського порядку.
2. Надання екстреної медичної допомоги потерпілим і транспортування їх до медичних закладів.
3. Надання психологічної та матеріальної допомоги потерпілим.
4. Обмежувальні заходи, обсервація та карантин.
5. Санітарно-протиепідемічні заходи.
6. Соціальний захист потерпілих.

Що стосується питань впровадження надзвичайного стану.

**НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН** (Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану») – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природнього характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміні конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної

влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Режим надзвичайного стану вводиться Указом Президента, який затверджує Верховна Рада. Надзвичайний стан може бути введено в разі виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру (застосування засобів ураження, катастроф, особливо великих пожеж, пандемій, панзоотій, стихійного лиха), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення.

Режим надзвичайного стану передбачає введення жорстких заходів для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та недопущення її загострення. Під час надзвичайного стану відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування надаються особливі повноваження, допускається тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини, прав і законних інтересів юридичних осіб.

Під час надзвичайного стану органи влади мають право: вилучати особисте майно, забороняти дію партій і громадських організацій, користуватися приватною нерухомістю та майном приватних підприємств, оглядати автомобілі, квартири, речі, перекривати дороги, проводити мобілізацію. Заборонено змінювати Конституцію України та виборчі закони, проводити вибори різних рівнів – від президентських до місцевих. Заборонено припинення або обмеження повноважень Президента, народних депутатів, Кабміну, органів місцевої влади прокуратури, судів і правоохоронних органів. Заборонено вводити скорочені або прискорені судові розгляди.

Надзвичайний стан в Україні можна оголошувати та строк не більше як 30 діб і не більше як 60 діб в окремих її місцевостях. За потреби надзвичайний стан можна подовжити, але більше як на 30 діб.

Виникнення пандемії не передбачає таких заходів як відстеження трафіку мобільного телефону, вилучення зброї у цивільного населення, заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку, комендантська година, обшуки. Але такі заходи за законом можуть застосовувати у зв'язку з іншими загрозами, зокрема через масові заворушення, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи.

Стосовно заходів, які може передбачати введення режиму надзвичайного стану то до них відносяться наступні:

1. Заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборону на проведення яких встановлює суд.
2. Заборона страйків.
3. Обмеження руху транспортних засобів та їх огляд.
4. Особливий режим в'їзду та виїзду, обмеження свободи пересування територією, де запроваджено надзвичайний стан. Це стосується лише

території, на якій такий стан буде запроваджено, тобто жителі інших регіонів не будуть суб'єктами таких обмежень і зможуть вільно перетинати кордон та межі областей, якщо не встановлено додаткових обмежень.

5. Посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення й народного господарства.
6. Примусове відчуження або вилучення майна в юридичних та фізичних осіб.

Додаткові заходи, передбачені введенням режиму надзвичайного стану:

1. Встановлення карантину та проведення інших обов'язкових санітарних і протиепідемічних заходів.
2. Запровадження особливого порядку розподілу продуктів харчування і предметів першої необхідності.
3. Заборона призовникам і військовозобов'язаним змінювати місце проживання без відома відповідного військового комісаріату.
4. Зміна режиму роботи підприємств, переорієнтація їх на виробництво потрібної за умов надзвичайного стану продукції.
5. Комендантська година (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціальних перепусток і посвідчень особи в певні години доби).
6. Обмеження або заборона продажу зброї, отруйних, сильнодіючих речовин, алкоголю.
7. Особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі.
8. Перевірка документів у громадян, а за потреби проведення особистого огляду та огляду багажу й вантажів, житла громадян і службових приміщень, речей, транспортних засобів.
9. Тимчасова чи безповоротна евакуація людей з місць, небезпечних для проживання, з обов'язковим наданням їм стаціонарних або тимчасових жилих приміщень.
10. Тимчасове вилучення зареєстрованої вогнепальної зброї.

Додаткові обмежувальні заходи, передбачені введенням режиму надзвичайного стану.

Надзвичайна ситуація, спричинена вірусом SARS-COV-2, що викликає захворювання COVID-19, - природного характеру, отже згідно із статтею 17 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» до додаткових обмежувальних заходів віднесені:

1. Зміна режиму роботи підприємств, установ, організацій усіх форм власності, переорієнтація їх на виробництво потрібної за умов надзвичайного стану продукції, інші зміни виробничої діяльності, потрібні для проведення аварійно-рятувальних і відновлювальних робіт.
2. Карантин та інші обов'язкові санітарні та протиепідемічні заходи.

3. Мобілізація та використання ресурсів підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності для відвернення небезпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій з обов'язковою компенсацією втрат.
4. Особливий порядок розподілення продуктів харчування й предметів першої необхідності.
5. Тимчасова заборона будівництва нових, розширення діючих підприємств та інших об'єктів, діяльність яких не пов'язана з ліквідацією надзвичайної ситуації або забезпеченням життєдіяльності населення та аварійно-рятувальних формувань.
6. Усунення від роботи на період надзвичайного стану, в разі неналежного виконання своїх обов'язків, керівників державних підприємств, установ та організацій, від діяльності яких залежить нормалізація обстановки в районі надзвичайного стану та покладення тимчасового виконання обов'язків зазначених керівників на інших осіб.

Можливість запровадження в Україні режимів надзвичайної ситуації та надзвичайного стану лежить на усіх нас. Дотримання елементарних санітарно-гігієнічних вимог (носіння масок та респіраторів, дотримання соціальної дистанції, своєчасне звернення до сімейного лікаря) знижує загальну кількість людей, що інфіковані і захворіли. Тим самим це зменшує вірогідність запровадження вищезгаданих режимів.

#### **Список використаних джерел**

1. Додаток до журналу «Охорона праці» №4, 2020 р. «Надзвичайна ситуація. Надзвичайний стан. Що потрібно знати підприємствам» с. 22-28.